

АЛТАЙСКІЙ БУКВАРЬ

АЛТАЙ КИЖІЛЕР БАЛДАРЫН БІЧІКЕ
ЎРЕДЕРГЕ

АЗВУКА.

ИЗДАНИЕ

ПРАВОСЛАВНАГО МИССИОНЕРСКАГО ОБЩЕСТВА.

Казань.

Типографія и Литографія В. М. Ключникова,
Большая Проломная улица, собственный домъ.

1882.

Алт.

2-333

ОНЛ

АЛТАЙСКІЙ БУКВАРЬ

АЛТАЙ КИЖИЛЕР БАЛДАРЫН БИЧКЕ
ЎРЕДЕРГЕ

АЗБУКА.

ИЗДАНИЕ

ПРАВОСЛАВНАГО МИССИОНЕРСКАГО ОБЩЕСТВА.

Казань.

Типографія и Литографія В. М. Ключникова,
Большая Проломная улица, собственный домъ.

1882.

АКАДЕМИИ НАУК

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ

Отъ Совѣта Братства св. Гурія печатать дозволяется. Казань
15 Января 1882 года.

Предсѣдатель Совѣта Павелъ, Епископъ Чебоксар-
скій, Викарій Казанской Епархіи.

ИЗДАНИЕ

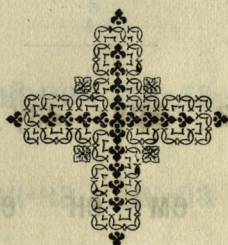
ПЕЧАТНОЕ ДЕЛАНІЕ

Казань

Издатель: М. М. Кошкинъ

1882

Аданың, Уулдың, Агару Тынның адына, аминь.
Е Кудай! бічіке үренеріме болужуп, мені ой-
горткын.

А О У Ы Е Ё І Л Р С

З Ш Ж Ч М Н Ѓ К Г П Б

Т Д Ј Й

а ом у ы е ё і л р с в з

ш ж ч м н к п г б т д

ј й ж ш о с о о

ал ас аш ач анг оп ак ат ай ол

ос он онг ок оп от ой ур ус

уч ум уп ук ут уй ыш ый

ала ага ада ару азу ачу озо оро

ер ес ем енг еп ет ей

ўр ўс ўм ўн ўч ўп ўт ўй őr ős

өш өм өч өп өт өй іл іс іш іч

іт ій

ене ўні іжі ізі őrө ізў ўчў

ла ра са за ша жа ча ма на

на ка га па ба та да ло ро

со зо шо жо чо мо но но ко

го по бо то до

ка-ра ко-жо он-чо то-ло по-зо по-до

та-на па-ка уч-па ук-са ак-та па-за

ча-на ур-ба ой-но ай-да ат-ка ал-за

ач-са от-ко ак-ча аш-па па-ла уй-га

лу ру су зу шу жу чу му ну

ну ку гу пу бу ту ду лы ры

сы зы шы жы чы мы ны ны кы

гы пы бы ты ды

пу-жу ка-жы ча-чы пу-ды ка-зы кы-зы

ка-бы ат-ту су-ра ый-чы пу-ка са-бы

су-га ка-ру ту-ра чы-да ту-за по-зул

са-ры шы-ла мы-на ат-ты ту-жа ку-ча

ко-бы

ле ре се зе ше же че ме не

не ке ге пе бе те де

лў рў сў зў шў жў чў мў нў

нў кў гў пў бў тў дў

не-ке сў-не ке-ме те-ке кў-ўк тў-не

те-не-ре тў-зе не-ме те-ре

лө рө сө зө шө жө чө мө нө

нө кө гө пө бө тө дө

лі рі сі зі ші жі чі мі ні кі

кі гі пі ті ді

тө-лө тө-зө кі-жі-ні өш-тө-бе те-ді

ме-ні се-ні пі-чі-ке ў-ре-не-лі кө-зі

ші-лі ші-ре-е

ја йа јо йо ју ју јы йы је йе

јў йў јө йө јі йі

ја-йа ју-ла той-зо јі-бе јер те-не-ре-ні

ја-йа-ган Ка-ан Ку-дай ја-ныс

Куш кас пас кес біс сен кем мен

ал-ар. Куш-тыг ка-на-ды. Кас-тыг па-жы.

А-гаш пас-пас. Біс пі-чі-ке ў-ре-ніп

ја-ды-біс.

Ко-жо ба-ра-лы. Су-га кі-ре-лі. Пу-жу

кі-жі. По-зу-ды пу-у-ла-лы, Су і-че-лім

Кі-же-е өч-өш-пе.

Јес ай-ак. Ең о-зо чы-кан ба-ла.

Ўс-тў-ні Ку-дай. Ер-тен ту-ра-ла јў-зўн

ју-нуп ій. Ку-дай-га мөр-гў. Чын ја-на

јан-да-ды. А-да е-нег-ді кўн-дў-ле. Јак-шы

у-ул а-да-зы-на ук-ур сөс ук-пас у-ул

кы-йал-га тў-жер. Ка-ры ја-жы јет-кен-ді

јек көр-бө. Ја-ман-га ја-наш-са ја-ма-ны

ју-гар, јак-ша-а ја-наш-са јак-шы-зы

ју-гар. По-го-чы-да-гы о-бо-го-о не-ме

сал-ба.

Айт-пас-та бол-бос-то тір-гіс-пес өч-өш-пес

ў-рўк-пес тар-тыр-бас у-ур-ла-бас.

Ар-кам-да-гы ка-рын-даш-та өк-тө-ніш-пе

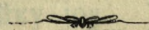
јак-шыр-ка-ба кі-ріш-тір-бе ка-рын-да-гы.

Ка-рын-да-жын-да јат-ты-рыс-па-ды со-лун-

зын-ба-ган кат-кы-рыш-па-ган-да ў-ре-нел-

бе-ге-нім-де бо-лол-бо-го-ным-да са-на-га-

зын-да-гы.

Ўлгер сөстөр.

Санаган сагыш-пыла болбос,
Салган Кудайдii-была болор.

*
*

Тагдагызын таг бiлер,
Таг аткажын Кудай бiлер.

*
*

Кее сўўлеген кечке жетпес,
Кере алтаган ўйге жетпес.

*
*

Јаанын сөзiн јанчыка сал,
Карынын сөзiн капчыка сал.

*
*

Бiлерге бiр сөс,
Бiлбеске мун сөс.

*
*

Јаңы тонын јапсыка кiй,
Ескi тонын јаңыртып кiй.

*
*

Кыјыкту јылда iт семiс,
Каарлу јылда кам семiс.

Тенерениң кужун тудайн теп не санайзын?

Тенистің палыгын тудайн теп не санайзын?

* * *

Текениң мўўзў тегерее жеткениң кем көргөн?

Төөниң куйругу јерге жеткениң кем көргөн?

* * *

Јортолбос јол пузар,

Айдалбас сөс пузар.

* * *

Алабугада мин јок,

Алу кижіде ой јок.

* * *

Тон ічинде ер јўрер, аны кем білер?

Токум алдында ат јўрер, аны кем білер?

* * *

Көп полуп чөп полгынча,

Ас полуп ус ползын!

* * *

Салкынду кўнде енчў јок,

Сагышту кўнде уйку јок.

* * *

Јаман-даа ползо ўйўн ползын,

Јаман-даа ползо көчөң ползын!

* * *

Нени јизен аны јі,—

Тіјин ташка тійбезин!

Нені кійзен аны кій, —

Аркан кўнге кўйбезін!

Нені мінзен аны мін, —

Ајагын јерге тійбезін!

*
*
*

Куру калбак ууска јарабас.

*
*
*

Ат кіштепсе таныжар,

Кіжі ермектешсе таныжар.

*
*
*

Артык-таа ползо, семіске паала,

Ас-таа ползо, көпкө паала.

*
*
*

Јобош пашты кылык кеспес.

*
*
*

Јаман іт семірзе, јанына кіжі јуутпас,

Јаман кіжі паіза, јанына кіжі јуутпас!

*
*
*

Кіік ползо, тўктў болор,

Кіжі ползо, атту болор.

*
*
*

Јаманын колына пергінче,

Јакшынын јолына сал!

*
*
*

Ынғыр чынғыр ынғырчак,

Ат кулакка амыр јок,

Екі жаман табыпса,

Ел кулакка амыр жок.

* * *

Кумагы жок су полбос.

Кудаі жок ел посбос;

Жаказы жок тон полбос,

Жакааны жок журт полбос.

* * *

Жаанга жабыс пол,

Улуга укур пол.

* * *

Ажы тузун ічип отур,

Акту сөзүн айдып отур.

В Ө Х Ц И У Я Ь

Вареоломей, монах, церковь, Исус Христос, Троица, символ, сентябрь.

Каан Кудай Исус Христос балдарга алкыжын беріп турганы.

Кіжілер, Исус Христос колын салып тійзін деп, Аа кўчў балдарын акелген. Анын ўренчіктері муну көрблө, бала акелгендерді жууктатпай турган. Исус ўренчіктерін Боіна кычырып алып, аларга айты: „балдар Маа келіп јўрзін, алардын келерін токтот-

погор: Кудайдын каандыгына андыйлар кирер. Слерге чын айдып турум: кижі Кудайдын каандыгын баладый алынбайчы, аа кирелбес. Пу турган кичулердин кажы бирүүзін тообойтоныгардаг чеберленігер. Алардын ангелдары тегередегі Адамнын жүзін көрүп туру,“ теді. Анип айдала, аларга колын салып алкады.

Бичике үренері Кудайдаг берілет.

Вареоломей теген уулчак полгон. Адазынын ады Кирилл, енезинин ады Марія деп полгон. Алар, азраган балабыс жеттинчи жажына јединди деп, балазын пичике үренерге беріп ійділер. Вареоломей үренгенін көксине алалбай, ада енезін ачуга калдырат, боі-даа јайнуга калат. Үредүчи аны бірде чыбык-пыла кезедіп, бірде јакшы-была үредіп, бололбой турды. Ада енезі, балабыс неме білбес тўлей болбозын деп, карузып, бірде аптап айдып, бірде јемелеп айдып јүрділер. Вареоломей үренерін боі-даа таштабай кіченіп-тее јүрзе, көксине алыналбады. Канип үренеін деп јүрген бала, Кудайды полушка кычырбаза, кижинин не-дее керегі пўтпес туру деп, сананып алала, Кудайдаг суранып јүрді. Бір кўн уулчак ат педреп јүрзе, бір агаштын төзінде карган јашту монах Кудайга мөргүп турганын көрөт. Анын јанына пазып келеле, анын пожоірын сабып турат.

Кудайдын кижизи мөргүп пожогондо, уулчак аа жуук-тай пазып келеле башкойды. Айдарда монах: „балам, саа не керек?“ тiрде, уулчак айты: „мен бi-чiке ўренiп жүрген едем, ўредўчинiн айдып пергенiн кўксiме алыналбай жүрўм, ем боiм мунын аразын, таппай, ачуланып турум. Е Ада! Кудайдын кижизи сен еден, Кудайды пуурсадып, Аны маа болушсын деп, менiн учун мөрўгеймнен?“ тедi. Кудайдын кижизи ол жакшы санаалу уулчактын бiчiке ўренеiн деп жайнап жүргенiн билеле, Кудайга мөргўдi, аа алкыжып берiп, айты: „мна, балам, Кудай саа бўгўннен ары бiчiк бiлерiндi бердi!“ тедi.

Варөоломейдiн ўренеiн деп Кудайдан сураганы тек калбады. Анаг ары ол, Кудайга iжене, кичее-нiц ўренер болды. Бiчiк кўзўне танылыш, кўксiне кiрiжер болды. Сўнезiне тузалу кнiге кычырып, бала оiнын таштады.

Канча жажына жедiнген-заiн, анча Кудайдын Чii-мiне кичеемелдў болды; Кудайды санап, Анын агару салымы-была жүрер болды.

Анын кiинде ол, Сергiй деп ат лдадып, монах болды. Тўрў жүрген чагында Кудайдан кўч алынып, кўп уулу кижилердi жасты. Кудайдын адында жара-мык, кижилердiн ўстўнде улу болуп, кўп кижинi Ку-дайга пуурсадып, Орус журтын кўп кыйалдан арга-лады. Өлгөн кiинде анын агару сўнези Кудайдын жа-

рыгында јўрў; мўнгў јыдыбас еді-сўўгі Москва јанындагы Троицкая деп Лаврада јадып јадыр.

Преподобный Сергійдин байрам кўни Сентябрь айдын 25 кўнўнде, паза Июль айдын 5 кўнўнде болотон.

Е Агару Сергій Ада! бистинг учун Кудайга мўргўгин. Каан Кудай, сенинг мўргўўн учун, агару Чиимге бисті ойгортып, агару салымы-была бисті јўргўссин.

Символь Вѣры.

Јагдап јадым јангыс Кудайга, ончо тудуп турган Адаа, тенеренинг, јердинг, ончо кўрўнердинг, кўрўнбестинг Јайачызына. Јагдап јадым јангыс Каан Исус Христоско, Кудайдын јангыс туулган Уулына, ончо чактардан озо Адазнан тууланга. Јарык јарыктан, чын Кудай чын Кудайдын турлган јайалбаганга. Адазы-была бір болуп турганга, ончо ончозы Анан болгонго. Бис кижилер учун, бисті аргалаир учун тенереден тўжўп, Кудайдын Агару Тынынан, Марія Кыстан кижі един алынып, кижі болгонго. Понтій Пилаттын тужунда бистинг учун креске кере тартылып кыйнатканга, межіке салылып, ўчўнчі кўнўнде, Чииминче, тирілип турганга. Тенерее чыгып, Адаз-

нын онгында оттуруп жатканга. Тўрўлердi, ۆлгөндөрдi жаргылаир учун ады чабы-была база келеттенге, Анын каандыгынын учу жок болор. Жандап жадым Агару Тын Каанга, тўрў едеечее, Ададан чыгып турганга, Адазы-была Уулына тен башкоилып, макталып турганга, пророкторго ебелiп айтканга. Жангыс агару, пар кайдагы, Апостолдордii Церквее. Кiлiнчектер ташталар керегинде креске бiр тўжеттен деп айдып жадым. Өлгөндөрдiн тiрiлiп тураттанын, келеттен чактын учу жок коногын сактап турум. Аминь.

МОЛИТВА ГОСПОДНЯ.

Е теңередегi Адабыс! адын сенiн алкалзын; каандыгын Сенiн келзiн; канип теңереде, анип жердеде табын Сенiн болзын; кўндегi ажыбiстi бўгўн бiске бергiн; канип бiс алымдуларыбiстi божодып жадыбiс, бiстiн алымдарыбiстi таштагын; жеткерге бiстi кийдiрбегiн; жаманнаг бiстi аргалагын.

Кудай салган он салым.

П а ш т а п к ы с а л ы м ы.

Сенiн Каан Кудайн Мен-мiн: Менен ۆскө саа кудайлар болбозын.

Екінчі салымы.

Бойуна чалу едінбе, не өрө тегередегі, төмөн жердегі, сулардагы, жер алдындагы немелердің сұрұн етпе, аларга бажырба, аларга жалбарба.

Ұчұнчі салымы.

Каан Кудайдың адын тегінен тегін айтпа.

Төртұнчі салымы.

Суббот кұнді аруун ертілерін унутпа. Алты кұн-нұң туркұнуна іш іште; не керегінді едіп јұр; јет-тінчі кұн-десе, амыр кұн, Каан Кудайға болзын.

Бејінчі салымы.

Ада ененгі кұндўлеп јұр: бойуна јакшы болор, жердегі јажын узаір.

Алтынчы салымы.

Кіжі өлтірбе.

Јеттінчі салымы.

Чайдам болбо.

Сегізінчі салымы.

Уурлаба.

Тогузынчы салымы.

Наајинды каралап, актап, төгүн керечи болбо.

Онынчы салымы.

Наајиннын алган кижизин, јуугыннын кирер үин,
кыразын, кулын, кулга јүрген кызын, не-ле неме-
зін мені болзочы тебе.

БЛАЖЕННЫ.

Јоксынган сагыштулар кежіктү: теңерениң каан-
дыгы алардii туру.

Ійлап јүргендер кежіктү: аларга коот болор.

Јобштор кежіктү: алар јерді енчиленер.

Актан аштап суузап јүргендер кежіктү: алар
тойорлор.

Бійандулар кежіктү: аларга бійан болор.

Ару јүректүлер кежіктү: алар Кудайды көрөр.

Јараштыраачылар кежіктү: алар Кудай уулдары
деп айдылар.

Агы учун кижее араладып јүргендер кежіктү: те-
ңерениң каандыгы алардii туру.

Слер кижее јаман айтырып, араладып, актан ака
Менің учун ар јаман атка калзагар, кежіктү бол-
гоныгар ол.

Ертені мөргүйр сөс.

Уй укудан туруп, жүзүң жунала, Кудайдын ак сүрі алдында туруп, крестенің, Каан Кудайга болгооның айт:

Аданың, Уулдың, Агару Тынның адына, аминь.

Е Кудай, мен килінчектүгө бийанду болгын.

Е Кудайдың Уулы, Иисус Христос Каан, Агару Ененнің, ончо агарулардың мўргўў учун бисті кайрлагын, аминь.

Саа алкыш жессин, е Кудайбис, Саа алкыш жессин.

Е теңередегі Улу Бий, коот едеечи, чынды билдиртип турган Тын, ар жерде бар болуп, ончоны толтуруп жаткан, ар жакшылык-была бай, тўрў едеечи: Сен келип ичибисте ўйленгин, ончо пийарыбисті арулагын, е Бийанду, сўнебисті аргалагын.

Агару Кудай, Агару Кўч, Агару Өлбөс, бисті кайрлагын. (3 катт.)

Адаа, Уулга, Агару Тынга алкыш жессин емдидее, качан-даа, чактын чака, аминь.

Е Агару Ұчўлўк, бисті кайрлагын; е Каан, килінчектерибисті арулагын; е Пашкаручы, жарамастарыбисті таштагын; е Агару, Сен келип, жоболыбисті жаскын, Бойунның адын учун.

Е каан, кайрлагын (3 катт.)

Адаа, Уулга, Агару Тынга алкыш жессин, емдидее, качан-даа, чактын чака, аминь.

Е төгередегі Адабыс! адың Сенің алкалзын; каяндыгың Сенің келзін; каянып төгереде, анып жерде-дее, табың Сенің болзын; күндегі ажыбісті бүгүн біске бергін; каянып біс алымдуларыбісті божодып жадыбіс, бістің алымдарыбісті таштагың; жеткерге бісті кийдірбегін; жаманнан бісті аргалагың.

Пашкарап пашкару, күчтү күч, мактулу мак десе, чактың чака Сени туру. аминь.

Е Каан, кайрлагың (12 катт.).

Келігер, Кудай Кааныбіска башкойолдор.

Келігер, Христос Кудай Кааныбіска жыгыла башкойолдор.

Келігер, Христос Каан Кудайбістің Боина жыгыла башкойолдор.

Е Кудай, улу бийанду Бойун, мені кайрлагың, улу пуурсак Бойун, жазыктарымды арулагың. Жазыгымды менен каттап, каттап јунуп ийгін, килінчегімді арулагың. Мен десе, жазыктарымды білініп турум, килінчегім өргүлјі алдымда туру. Јаңыс Бойунның алдында килінчек еттім, Сенің көзүңче кара кылындым: ем сөзіңде Сен чындыксың, жарыгында Сен актузың. Мна, жазык-была туулган-мін, енем килінчек-піле ічінде мені паштады. Мна, Сен јүректегі чынды сүүп жазың, ічimde мені ойгортып жазың. Иссоп-пыла маа чачкын, ару болоін; мені јунуп ийгін, кардан аппак болоін. Кулагыма сүгүнүш-піле кубусты угускын; Саа кактырган сөгім сүгүнер.

Јүзүңдi кiлiнчектерiмнен пура туткын, jарамазым-
 нын ончозын кырып iйгiн. Е Кудай! маа ару jүрек
 пүдүргiн, iчимдегi сагыжымды ак едiп жанырткын.
 Јүзүңнен менi кедерлетпегiн, Агару Тыныңды ме-
 нен jайладып албагын. Аргалаiрзын деп сүгүңеiн,
 сүгүңүш маа ойголоткын, пашкараp Тын менi ты-
 нгытсын. Jазыктуларды jолыга үредеiн, jамандар
 Саа пагар. Е Кудай, менi аргалаiр Кудай! каннаг
 менi пожаткын, тiлiм агынды айдар. Сен дезе бе-
 рүдi алынзынбайтанзын, мен берер едем, отко салып
 бергендi jаратпайтанзын. Кудайга jарамык jажуурган
 сагыш. Е Кудай! jажуурган, пазынган jүректi Сен
 алынзынбай салбайзын. Е Каан! jакшылыгыңнын
 боiнча Сионго jакшың jетiрiп тургын, Иерусалим-
 нын шiбеезiн пүдүргiн. Ол чакта акту деп перүдi
 jарадарзын; ол чакта шiреенге позуларды саларлар.

Јандап jадым jангыс Кудайга, ончо тудуп турган
 Адаа, тенеренин, jердiн, ончо көрүнердiн, көрүн-
 бестiн Јайачызына. Јандап jадым jангыс Каан Исус
 Христоско, Кудайдын jангыс туулган Уулына, ончо
 чактардан озо Адазнаг туулганга. Јарык jарыктан,
 чын Кудай чын Кудайдан туулган jайалбаганга, Ада-
 зы-была пiр болуп турганга, ончо ончозы Ананг болгон-
 го. Бiс кiжилер учун, бiстi аргалаiр учун тенереден
 тўжўп, Кудайдын Агару Тынынан, Марiя Кыстан
 кiжi едiн алынып, кiжi болгонго. Понтiй Пилаттын

тужунда бистин учун креске кере тартылып кыйнатканга; межике салылып, үчүнчү күнүнде, Чийинче, тирилип турганга. Тенерее чыгып, Адазнын оңында оттуруп жатканга. Тўрўлерди, өлгөндөрдү жаргылаир учун ады чабы-была база келеттенге; Анын каандыгынын учы жок болор. Жагдап жадым Агару Тын Каанга, тўрў едеечее, Ададан чыгып турганга, Адазы-была Уулына тенг башкоилып, макталып турганга, пророкторго ебеліп айтканга. Жагыс, Агару, пар кайдагы, Апостолдордї Церквее. Килінчектер ташталар керегинде креске бир тўжеттен деп айдып жадым. Өлгөндөрдүн тирилип тураттанын, келеттен чактын учу жок коногын сактап турум. Аминь.

Е кижі сўеечі Каан, уйукудан туруп, Саа келдим. Пуурсак деп, салганын-была кылынарга кічееніп, Саа мөргүп турум! ар кажы чакта, неге-дее болзо, маа болуш еткін, ар жаманан, көрмөстін арлажарынан мені корулагын; мөнгү каандыгына мені кіріштиргін. Менін Жайаачым Сен еден, маа кілеір, ар жакшылыкты берер Сен еден; Саа бар боім ижеңіп, өргүлді, емді, чактын чака Саа алкыш жеттиредім, аминь.

Е Кудайды тууган Кыс! кубуксугын; жакшылыкту Марія, Каан Сенін-біле туру. Сўнебісті Арга-лаачыны тууп. Ұй кижілерде алкалузын, ічіннен чыканы даа алкалу.

Е агару Сакчым, Кудайдын Ангелы, мені кандый даа килінчек-пиле Кудайды ачындырбазын деп, ар жеткерден мені корулагын. Менін учун Каан Кудайга мөргүгін, Боінан коркорго маа сагыш берзін, Боінын јакшызына мені туруштык етсін, аминь.

Улу Бій учун мөргүп айдар сөс.

Е Каан! кижілерінгді арғалагын, Бойунгнын енчінгді алкагын. Ак јангду Император Александр Александрович Улу Кааныбіска өштүлерін пастырып, јуртунгды крезін-біле коруп тургын.

Кудайдын Енезін маалкадар сөс.

Е Кудайды тууган, өргүлјі кежіктү, бір кемі јок Кудайбісгін Енезі, Сені јакшылап айдарга чын јарамыкту туру. Херувимдардан артык күндүлү, Серафимдар тенежіп болбос мактулу, Сөс Кудайды пузулбай тууган, Кудайдын чын Енезі, Сені мактап јадыбіс.

Уйуктаірда мөргүп айдары.

Е Кудайдын Уулы, Іисус Христос Каан, Агару Енегнін, ончо агарулардын мөргүү учун бісті кайрлагын, аминь.

Агару Кудай, Агару Күч, Агару Өлбөс, бiстi кай-
рлагын (3 катт.).

Адаа, Уулга, Агару Тынга алкыш жессiн, емдi-дее,
качан даа, чактын чака, аминь.

Е Агару Үчүлүк, бiстi кайрлагын; е Пашкаручы,
жарамастарыбiстi таштагын; е Агару, Сен келiп,
жоболыбiстi жаскын, Бойуннын адын учун.

Е Каан, кайрлагын. (3 катт.).

Адаа, Уулга, Агару Тынга алкыш жессiн, емдi-
дее, качан-даа, чактын чака, аминь.

Е тенгередегi Адабыс! адын Сенiн алкалзын; ка-
андыгын Сенiн келзiн; канип тенгереде, анип жерде-
дее табын Сенiн болзын; кундегi ажыбiстi бүгүн
бiске бергiн; канип бiс алымдуларыбiстi божодып
жадыбiс, бiстiн алымдарыбiстi таштагын; жеткерге
бiстi кийдiрбегiн; жаманнан бiстi аргалагын.

Пашкарар пашкару, күчтү күч, мактулу мак десе,
чактын чака Сенi туру, аминь.

Е Каан, кайрлагын (12 каттап).

Е Каан, тенгередегi жакшылыгыннан менi куру
салбагын.

Е Каан, мөңкү кыйыннан менi аргалагын.

Е Каан, сагыжым-была, санагам-была, сөзiм-биле,
кылыгым-была еткен килiнчегiмдi таштагын.

Е Каан, билбей, еске тўжўрбей, тыгыдынбай,
таптый катту болуп кынбай, килiнчек едерiмнен
менi айргын.

Е Каан, ар жеткерден мені аргалагын.

Е Каан, кычама салдырып карачкылаган санагамды жарыткын.

Е Каан, кижі боім килінчек еттім, пуурсак Кудай Бойун, тынымнын уйангын көрүң, мені кайрлагын.

Е Каан, маа болужуп, јакшылыгыңды тўжўргин: агару адыңды мактаин.

Е Исус Христос Каан, мен кулунды тўрў бичиге бичигин, өлөр кўнўм јакшызына бергин.

Е Каан Кудайм, Сенин алдында бир-дее јакшы етпеген-дее болзом, јакшылыкту Бойун јакшыны паптаирга маа бергин.

Е Каан, јўрегиме јакшылык чалым чачкын.

Е тегеренин јердин Кааны, мен килінчектў, јек-сінчлў, пйар кулунды каандыгыңда езеп алгын, аминь.

Е Каан, килінчек айдынарымда мені кедетебегин.

Е Каан, мені таштабагын.

Е Каан, мені жеткерге кийдирбегин.

Е Каан, маа јакшы санага бергин.

Е Каан, көзўме јаш келдирткн, өлөр кўнўмди езиме тўжўргин, санагамды кемзндиргин.

Е Каан, килінчегим айдынарга маа сагыш бергин.

Е Каан, пазынган санага, ак сагыш бергин, бойумды укур еткн.

Е Каан, чыдым, кенг ичтў, јобош болорыма бергин.

Е Каан, јакшылыктын тазылы коркудунды јүрегіме тазылдаткын.

Е Каан, пар тынымды, пар санагамды Сені сүер еткін. Байуңга јараірынча јүргүскін.

Е Каан, кажы бір кјіден, көрмөстөн, кычадан, ар јарамастан мені пүркегін.

Е Каан, күүнүнче салып турганыңды Бойуң білерзін, канида болзын дезен, анида мен кјлінчектүге бөлгой, Сен чактын чака алкалузын, аминь.

Е Каан Кудайбис, іжім-біле, сөзім-біле, санагамбыла бүгүн еткен кјлінчегімді, пуурсак, кјжі сүеечи Бойуң, таштагың. Маа амыр енчү уйуку бергін. Мені ар јаманнаң корулаірга, сакырга Сакчы Ангелыңды ійе бергін. Еді тыныбістің Сакчызы Сен еден, Саа, Ада, Уул, Агару Тын, емді-дее, качандаа, чактын чака алкыш јеттіредібіс, аминь.

Кудайды тууган Агару Ене Каан, біс кјлінчектүлер учун Кудайга мөргүгін.

Бісті корулап турган Агару Ангелдар, ончо теңередегі черүлер, біс кјлінчектүлер учун Кудайга мөргүгер.

Исус Христос Кааныбісті крестеген Озочы, Агару Іоанн пророк, біс кјлінчектүлер учун Кудайга мөргүгін.

Агару мактулу Апостолдор, Пророктор, Кыйнаткандар, ончо Агарулар, біс кјлінчектүлер учун Кудайга мөргүгер.

Кудайлу Агару Адаларыбіс, елдин кўдўчилери, Ўредўчилери, бис килнчектўлер учун Кудайга мўргўгер.

Тўрў едер кўндўлў крестинг јендирбес, ойгорыш болбос Кудай кўчи, бис килнчектўлерди таштабагын.

Е кижі сўеечи Каан, бисті јаман кўрўп тургандардын килнчегин таштагын.

Биске јакшызын јеттирип тургандарга јакшы еткн.

Ада енелерибистинг, карындаш, јуук кижилерибистинг сўнезине арга сураганын бергин, мўнкў коноко аларды кийдиргин.

Јобоп јаткандарга килегин, јоболын јаскын.

Талай-была јўргендерди паштагын.

Јер-биле јўргендерге коштонып јўргин.

Улу Кааныбіска темешкин.

Керегибиске јўрўп бийан едип тургандардын килнчегин таштагын.

Јарабас боибисті, бис учун мўргўгер төген кижилерге улу бийанду Бойун бийан еткн.

Е Каан, ертегі амырап калган ада карындаштарыбисті езеп алгын, аларды јўзўннинг јарыгы тийген јерде амыраткын.

Е Каан, олјоо тўшкен карындаштарыбисті езеп алгын, ар јеткерден аларды арғалагын.

Е Каан, агару церквелериннинг керегин акелип бергендерди, јакшызын јеттиргендерди езеп алгын,

сўнезине арга сураганын бергін, мөнкў коноко аларды кийдиргін.

Е Каан, кыймат Канын-была толуп алган жангыс, агару, пар кайдагы Апостолдордын церквенді езеп алгын, аны орныктыргын, тыгыткын, елбек едіп көптөткін, амыраткын, таамынын ежігіне чактын чака јендірбес еткін.

Кара јандуларды чын јаңа пактыргын.

Е Каан, біс тұжұғунген, килінчектў, јарабас кулдарынды езеп алгын, Бойунды білерге сагыжыбісті јараткын, салым јолыга бісті паштандыргын. Пашкарыш турган Кудай Енезі Агару Марія мөнкў Кыс Кааныбістің. ончо агарулардын мөргўў учун сураганыбісті бергін. Сен дезе чактын чака алкалузын, аминь.

Іш паштаірында крестеніп айт:

Е Кудай, алкыш бергін.

Іштейгеле крестеніп айт:

Е Каан Кудай, Саа алкыш јессін.

Курсак ічерінде мөргўп айт:

Е тегередесі Адабыс!.... (17 стран. көр.)

Курсак ічкен кiiнде алкыш жеттіріп айт:

Е Христос Кудайбiс, Саа алкыш жессiн: жердегi жакшылыгын-была бiстi тойгыстын; тенгередегi жакшылыгыгнан бiстi куру салбагын.

Алкыш сарын.

Кудай Бойунды мактап турубiс, Каан Бойунды адап турубiс, мөнкү Ада Бойунды жердiн ончозы маалкадып туру. Сенi ончо Ангелдар, Сенi тенгере-лер, ончо тенгередегi черүлер, Сенi Херувимдар, Серафимдар өргүлji үн үспей айдып туру: Саваоө Каан Кудай агару, агару, агару; Сенiн улу магын тенгере-биле жер толо. Сенi үре болгон, атту чапту Апостолдор; Сенi бiр болгон, мактулу пророктор; Сенiн учун кыйнаттырган жаркынду черү Сенi мактап туру. Санап сагыш жетпес сүреөндү Ада Бойунды, күндүлү, жагыс чын Уулынды, коот едеечи Агару Тынынды агару Церкве ар жерде жарлап туру. Е Христос, мак Каан Сен еден. Кijинi арглайн деп, Кыс iчинен жексiнбегензiн. Сен өлүттiн чагагын мокодып, жандагандарга тенгередегi каандыкты ачып бергензiн. Кудайдын онгында оттурган Сен еден, Адазнын ады магы-была жаргы пүдүрерге келер деп пүдүп турганыбiс Сен еден; Саа мөргүп турубiс: паалап болбос Канын-была толып алган

кулдарына болушкын, мөңкү жарыгында каан болгон аруларына кошкын. Е Каан, кижилеринди аргалагын, енчинди алкагын, аларды түзөп, өргүлди пииктедип тургын. Ончо кўнге Сені алкап, адынды мөңкү чактын чака мактап жүрөрібіс. Е Каан, бүгүн бисті килнчектен чеберлендиргин. Бисті кайрлагын, е Каан, бисті кайрлагын. Е Каан, Саа іженген боібіс өргүлді уйатка калбаилдар. Аминь.

Улу мактулу сөс.

Ўстүңиде Кудайга алкыш, јерде амыр, кижилерге бийан. Бис Сені мактап јадыбіс, Сені алкап јадыбіс, Саа бажырыш јадыбіс, магынды маалкадып, Саа алкыш јеттіріп јадыбіс, адыннын магы учун. Е Каан, тегередегі Улу Бий, ончоны тудуп турган Ада Кудай. Е Каан, јангыс туулган Уул Исус Христос. Е Агару Тын. Е Каан Кудай, Кудайдын Козызы, Адавын Уулы! Елдин килнчегин кодүрген Бойун, бисті кайрлагын; елдин килнчектерин кодүрүп турган Бойун мөргүүбісті јарадып алгын. Аданнын онгында отуруп јаткан Бойун бисті кайрлагын. Агару јангыс-ла Сен еден, Каан јангыс-ла Сен Исус Христос, Ада Кудайдын ады магына, аминь. Кўннўн-заин Сені алкап, адынды мөңкү, чактын чака мактап жүрөрім. Е Каан, бүгүн бисті килнчек-

тең чеберлендиргін. Е Каан, адаларыбістің Кудай, Сен алкалузың, адын чактын чака мактулу чапту, аминь. Е Каан Саа іжендібіс, бийаның біске болзын. Е Каан, Сен алкалузың, салымдарыңа мені ұреткін (3 каттап).

Е Каан, сыгынарыбіс уктаң ука Сен еден. Мен айтым: е Каан, мені кайрлагын, тынымды жаскын: Сенің алдында кілінчек еттім. Е Каан, Саа келдім, салганың-была кылынарға мені ұреткін; Кудайм Сен еден, жүрүмнің чыгары Сен еден, Сенің жарыгында жарык көрөрібіс. Сені біліп тургандарға бийаныңды узаткын. Агару Кудай... (3 катт).

Кудайдың Чіімінен талдаган сөстөр.

1. Ойгор ойды, білгір сагышты тапкан кіжі кезіктү: алтын-была мөңүн тапканнан ойгор ойго жедінгені артык. Ол жемчіктен кыймат; паалу таш аа тентешпес.

Е уулым! жаш чагында үренерге кічеегін, карыгынча ойгор болорзың. Кудайдың учурын сүгүнүп уккын, укаалу сөсті бойуннан ертірбе.

Ойгор ойго жедінген кіжінің улуун! аны айсын; андый даа болзо, Кудайдан коркорды ол артыктабас: Кудайдан коркор ончодон артык.

2. Калыктар кудайнын ончозы темей: тенгерелерди жайаганы Каан Кудай.

Кара жаңду елдин чалулары мөңүн-биле алтын, кижі колынын пүдүргені. Алары уусту, ермектебейт; көстү, көрбөйт; алары кулакту, укпайт; тумчукту, жыт билбейт; колду, сиймабайт; пугту, паспайт; тамагынан үн чыкпайт.

Агаш чалуун тудунганча жүрүп, аргалабас кудайга бажырып жүргендер тенек.

3. Каан Кудай муніп айдып туру: Мен жер жайдым, анын үстүндө кижі пүдүрдүм. Тенгерелерди Менин колум жайады, тенгередегі жылдыстын ончозына Мен салым салып пердим. Каан Кудай Мен эмес педем? Менен өскө Кудай жок, Менен өскө аргалайр, чындык Кудай жок. Ончо жердин куйуулары Мени жаар болугар: аргаланарзаар. Кудай Мен-мін, Менен өскө жок.

4. Каан улу, мака туружар, Анын улуун сагыш санап жетпес.

Анын күчі улу. Анын ойын кеміп болбос. Ол жылдыстын тоозын билер, ончозын адынан адайт. Тенгерени пулут-пыла пүркейт, жерге жамгыр белендейт, туларга өлөн өскүрет. Малдын курсагын берет, кускумнын балдары Аа постоірда азрайт.

5. Кулак жайаган. Боі укпас педе? көс пүдүргөн Боі көрбөс педе?

Кудайдын көзі күн жарыгынан мун мун жарык: кижинин не кылынганын көрөт, тун туйук жердегее жедет.

6. Е Каан! Сен мені өткүрө танып билип жазың. Оттурарымды, турарымды Сен билип жазың. Санагамды озолоп раагынан көрүп жазың. Жолымнын ончозы Саа танылу. Тилим айткалака, мна, Сен, Каан, ончозын билерзин. Тыныгнан канар барарым? Жүзүгнен канар качарым? Тенерее чыксам, Сен андазың. Жердин алдына түшсем, Сен пу турун. Таг канады-была учугунзам, талайдын ол жанына көчсөм, Сенин колун мені анда-даа жедінер, он колун мені тудар. Еш жогында, карачкы мені пүркегей-мне? тезем, карачкы-даа Сенен көлөбөс, тун-дее түш-тий жарык, карачкы жарык-тый.

7. Тулар өскөлөктө, жер-биле не пүткен жазалгакта, чактан чака Кудай Сен еден. Сенин көзүгө мун жыл, кечегі ерткен күн-дй, тун каруулун-дй.

8. Жолдон ончозы асты, ончозы пузулды. Ак санаалу жок, жагыс-таа жок, теген.

Сен жарамасты сүүбес Кудайзың, жаман сагышту Сенде журтабас.

Кижі карындажын жер-дее аргалап албас, аны Кудайдан толып албас.

Маа үиндегі позуун керек жок, чуланывдагы ечкин керек жок. Агаш аразындагы агнын ончозы Ме-

ніі, тулардагы малым мун мун. Мен аштагыдй-
даа болзом, саа „аштадым“ тебессім: не пүткөннің,
аа не толгонының ончозы Меніі. Пуканын едін жі-
тен педем? ечкінің канын ічетен педем?

Тынды толып алары жок

Жамандар таамаа тўжер, Кудайды унуткан ар ка-
лыктын ончозы анар-ок.

9. Каан пуурсак, ічі јакшылык, лтам чугулдабас,
көп бйанду. Өргүлжі кырчуурбайт, кыйалын мөнкү
узатпайт. Кілінчегібісті куубайт, јаманыбістан көрө
кыйалын јеттірбейт.

10. Кудай елді аніп сўғен, јаныс тууган Уулын
ончобістің учун кысканбай берді, ар Аа јандаган-
дар өчіп калбай, мөнкү јўрўмдў болзын деп.

Сен јаныс чын Кудайды, Сенің ійген Іисус Хрис-
тосты білгені мөнкү јўрўм пу.

11. Каан Кудайды пар јўрегін-біле, пар тынын-
была, пар кўчўн-біле, пар сагыжын-была сўғін.

Каан Кудай айткан: Мені сўғені сөзімді чекчле-
ір. Салымдарымды чекчлеп јўргені, Мені сўғені ол.

12. Е уулым! кілінчеке тўшсен, ўзері кілінчек
етпе; еткен кілінчегімді таштазын теп, Кудайга јал-
баргын. Јыланван качкандый, кілінчектен кач: аа
јуук пассан чактырарзын.

Кем килнчек-тее етсе, Аданын алдында бистин учун туружар Агару Исус Христос бар. Килнчектерибис учун емес, ончо елдин килнчектери учун.

Килнчектерибисти айдынзабис, Ол пудумчилу, агару Бои, килнчектерибисти таштаир, ар жазыгыбисти арулаир.

Кудайдын Уулы Исус Христостын Каны ар килнчегибисти арулап жат.

13. Боибиска кандый болзын дезегер, анида кижилерге кылыныгар.

Жаман етпе, бойуна жаман жетпес.

Сут пулгазан, саржу чыгар; тумчугун тырмазан, кан чыгар; уузуннан сос чыгарзан, жаргы чыгар.

14. Узери боибисти суужуп турганыкта, ичибисте Кудай туру.

Карындажын суугени жарыкта туру, карындажын суубези карачкы болуп, карачкыда журет.

Карындажын жаман коруп туруп, Кудайды сууп турум тегени тогунчи туру.

15. Оштун аштаза, аа аш бер; суузаза, су бер; аниссан, анын бажына кос ургандый болорзын; Канан Кудай саа жакшы-была толбир.

Оштulerigerdi суугер: слерди жаман коргондорго жакшыгарды жеттиригер; слерди каргагандарды алкагар; слерге жаманын жеттирген кижилер учун моргутер.

16. Кудайды санап, актап ака кыйнатырала. кыйнаттым деп комыданбаганы, Кудайга ол жарамык. Слер жаман еделе, соктырзагар, слерге не мак болзын? Якшы едip жүреле, кыйнаттыбiс деп комыданбазагар, Кудайга ол жарамык. Слердiн кычыртып келген керегiгер ол. Христос бiстiн учун кыйнадып, бiстi кийнимнен еешiн деп, бiске јозок салган. Анын килчек еткенi јок, уузында удра жаман айтпаган, кыйнаткан тужунда коркутпаган, ончозын чындык Јаргычаа салдырып турган.

17. Е уулым! курсак сураганды кедe тебе, јоксустын козiн талдырба, болуш теп јайнаганды качырба. Јоктудан јүзүндi кыйа тутпа, јоксустан козiндi туура кәрбе, сенi кыйа кәрди деп каргабазын. Сагыжында ачуланып сенi каргаза, јайнаганын Јайачызы угар.

Оскүстерге ада-дый бол, енезине ерiн-дiй бол; андый болзон, Устүгiнiн уулы болорзын. Ене сүүгенинен артык Ол сенi сүер.

Колунда бар болуц, суранып келген кижее јок тебе. Болужарга чыдагыдый бойун, ем јанып барып танда болушкаим тебе; тандагызында не болор, сен билбессiн.

Барын көп болзо, бийан едip жүр, барын ас болзо, ебештен-дее берip корукпа.

Локтуга бергені, Кудайга өдүшке бергені; бергені бергенінче келер.

Тулуп жүргөн кижиден кулагын туй тудунгын, бои жайнап келгежин, аниин угары жок болор.

Керексінген кижее өдүшке бер; кижиден-дее алганынды айдышкан кемінде жанра бер. Айткан сөзиге тур, аа пүдүмчилү бол, бойунгунг керегинди качан-даа болзо табарзын. Көп кижі, өдүшке алган акчаны тегин тапкан акчаа подоп, болушканды ачындыратан. Акчаны алгынча, колун окшонып турат, акчаа болуп жобожын ермектежет. Төлөйрде, узака тартылтып, бергенге ачу сөс-пеле төлөйт, айдышкан өйине жондойт. Төлөгидий болзо, каб-ортозын, болбогондо, төлөп өдүшке берген кижини тегин алып туру деп санайт. Төлөйрге чыдабас болзо, кижининг акчазын жіп, аны теп темей боина өчкө калдырат, каргыш сөкүш-пеле төлөп, күндүнүн ордына жамандайт. Көп кижі, алардын мундый мекезин билеле, жөжөбіс теп темей үрелбезин деп, аларга болуш етпейділер.

18. Кижі көзінен танылар, сагышту чыраианг билілер. Кіер кебінен, тіжин рчайтып каткызынанг, بازار пазыдынанг ічиндегі сагыжы билілер.

19. Кижининг төгүнүні жексінчилү палу-дый; ол те-нектинг уузында бар. Төгүнчиденг уурчы жакшы. Ан-дый-даа болзо, екілезі кыйалга түжер.

20. Кылыгын-была, сөзін-біле ада ененді кўндўле, алардын алкыжы саа јессін. Адазнын алкыжы балдарынын јуртын тынғыдар, енезнін каргыжы төзіне јетре кодорор. Пар санаган-была аданды кўндўле, сені табардагы ененнін јоболын унутпа, алардан туулганынды езеп јўр: алардын јакшызы учун нен-біле төлөйзін?

Балдар! ада енегер не-десе, укур болугар; Кудайга јарайтаны ол деп болор.

21. Каан Кудай, аданы балдарына баш туткан, енезін уулдарынын јаргызын пўдўрзін теген. Адазын кўндўлеген боінын кілінчегі учун Кудайды пурсадар. Енені кўндўлегені, јөөжө јууп турган кижидій туру. Аданы кўндўлеген боінын балдарынын тужунда сўгўнер, мөргўген, кўнўнде угулар. Э уулым! карызы јеткен аданды кезде тебе, тўрў јўрген чагында аны ачындырба; сагыжы мурай берді деп, аны кыртыштанба, кїргін кўчўўнде аны јек көрбө. Адазын таштаганы, Кудайды јамандаган-дый болор, енезін ачындырганды Кудай каргаір.

Соондо баламнын тужунда сўгўнеін теген, көзі тійген балазнын ўстўне чубук тудар.

Јаштар! јаандарга укур болугар.

22. Слерді ўредіп тургандарга баш бере укур болугар; алар десе, сўнезінігердін ачууна калып туру.

Пар санаган-была Кудайм деп санагын, Анын абыстарын кўндўлегин.

Кудайдан коркугар, Улу Бийди кўндўлегер.

Ар тынар тынду бажын билер бийне укур болзын; Кудай салбаган баш билер бий жок; бий болгонды Кудай салган. Андый болгондо, бийге каршуланганы, Кудайга каршуланганы.

23. Аракаа ўренген жалчы бай болбос.

Аракы пуулгаак, ичи чалчыкай: аны кўткегени билгир сагышту болбос.

Аракызак болбо; аракызак-была чайдам жоксырай берер, кийген кеби самтар болор.

Кем сыктады? кем онтоды? тегежин; кереш кайдан чыкты? тегежин; кемге ачу болды? тегежин; темей кем соктырды? тегежин; кемнин козине кан чеилди? тегежин. Аракыдан чыкпастын емеспе? толын аяктын тўбун курудардын емеспе? Шили-биле чойге козун садынган, капкажы сойгон агаштан жыланаш болорзын.

Тамгажынан оин едип жыргайрын кўткебе, тойлоп жүрерге санаган салба; аниш жүрзеге, төлўге алып, жоксырап каларзын, паштыгын тўбў куру калар.

24. Кра салган кижинин курсагы ток болор.

Жалку кижі ұймалган таш ошкош; анын жогын көрўп, ар кижі сыгырар.

Жалку кижі чардын погы ошкош: аа тійген кижі колын сілкір.

Жалку! барып, кўзўрўмнің жадыжын көр, анан ой алын. Аны жакарары жок, анын сынучызы жок, бажын білер бii жок; андый-даа болзо, аш кезер өінде жірін белендейт, жай ерткінче азыгын таап салат. Е жалку! база канча кірелў жадазын? качан уйугунарзын? Кажы бірде уйуктап жадазын, кажы бірде оттуруп, кажы бірде ўргўлеп оттуразын, кажы бірде пуурун кучактанып отуразын. Анан ары, барынтычы ошкоп, жок сені табарар, јепселдў каракчы ошкоп, таскыр саа једіжер.

25. Ўй кижінің јакшызын кем табар? анын паазы жемчіктен кыймат; ерінің јўрегі аа салдырып, тек калбайт. Өргўлјі јажына еріне јаманын јеттірбей, јакшызын јеттіріп јўрет; тапкан тўк-піле кендірін колының кўчў-біле кічееніп јазайт. Којоімның керебі ошкоп, раак јердең боіна ашты таап турат. Уйукудан тўнде турала, кижілерін азрайт, кыс кулдарын іштедет. Табаин теген кразын табат, колының кўчінен виноград ағаш өскірет. Кўчі-біле пелін курчанып алат, екі колы тын болот. Іш іштегені өктў деп, кўн туркунына камыскан одын өчірбейт. Колын прасле сунат, сабары-была іік чертет. Табажын јап, јоктуга берет, екі колын тленчее сунат. Ўімдегі кижілерім екі кат кіімдў деп. кыш ке-

лерінен корукпайт. Ол жараш кебістер едет, виссон-была пурпурдан кімдер едінет. Анын кийер кебі пакаттылу, пек болот. Келер күнді күлүмзренип уткуй алат. Уузы-была укалап айдат, тілі-біле жымыжагын үредет. Не немезі тедү болзын деп, болгооп жүрет. Тегінен тегін аш жібейт. Балдары уйкудан турала, аа еркелеп жүрет; ері турат, аны мактайт: „үй кижілерде жакшы кижілер көп, алардын ончозын сен артыктадың“ теп жүрет. Үй кижінің Кудайдан коркоры мака туружар.

26. Кижіден жакытту сөс уксан, уккан сөзін бойун-была кожо өлзін; корукпа, ол сені жара теппес.

27. Ак сагышту кижі малына ачынчаак, жаманның ічі малга карс.

28. Нені жізегер, нені ічсегер, нені-дее етсегер, ончозын Кудай макталарына едігер.

29. Слердің кажыгар ачуга түшсе, мөргүзін: сүгүнүш келзе, псалом сарназын. Уурий берзе, церквенің абыстарын кычырзын, алар анын учун мөргүп, Каанын адында май-была сүртсін. Пүдүп мөргүгені ууруды жазар, Каан аны тургузар; еткен килінчектері бар болзо, ташталар.

Е уулым! жоболго таптырзанг, бойунга килебес болбо, Кудайга мөргү; Ол жоболыңды жазар.

Кудайды сүүгенге не-дее болзо, ончозы тузаа болор.

30. Кіжі јер ұстүнде не барын-даа тапса, сунезіне јаман етсе, аа не туза болор?

Кіжі Уулы (Исус Христос) Воінын магы-была, ончо агару Ангелдары-была келгејин, Воінын мактулу шіреезіне оттурар, ар кіжее іжінен көрө төлөір. Чайдамдар, чалуга бажыргандар, уурчылар, карамдар, аракызактар, тілі јамандар, кў-јўрчілер Кудайдын каандыгына кірбес, мөнкў кыйынга, тыжындагы карачкаа барар: анда ій, тіштің кыјырты болор; андагы курт өлбөс, от өчпес. Ол чакта актулар (төнередегі) Адазнын магында кўн јалыгандый јалып іер, чактын чака каан болуп турар. Кіжі көзі көрбөгөн, кулагы укпаган, санагазына-даа кірбеген; Кудай андыйды Воін сўўгендерге белендеген.

31. Сўўгендерім! чалуга бажырар јаннағ качып јўрўгер. Кара јандулардын тайатаны көрўмеске тайатан, Кудайга емес. Мен слерді көрўместерге біргішпезін деп турум. Каан Кудайдын айагы-была көрўместің айагынан ічіп болбосыгар. Каан (Кудайдын) курсагы-была көрўместің курсагынан ічіп болбоссыгар.

32. Кара јандулардын аразында ак кылынып јўрўгер. Алар јакшыгарды көрўп, Кудайды мактазындар. Чайдам кілінчектен качып јўрўгер. Чайдам ұй кіжее біргішкені, анын-была јангыс еттў

болгоны. Слердін едігер ічігерде ұйленген Агару Тынның өргөөзі еде, Аны Кудайдан алган едегер; слер өз-алдынан жүрген емес, кыйматка садып алган едегер, Христостың кыймат паалу Каны-была садып алганы едегер. Кудайдың өргөөзін пусканды Кудай табар. Андый болзо, ар кажыгар, чайдам жүрбеін тең, алган кижилү болзын, ұй кижі ерлү болзын.

33. Ерлү кадытту кижілерге Каан (Кудайдың) салган салымы пу: ұй кижі ерінен айрылбазын, ер кижі алган кижізін таштабазын, теген. Кажы бір карындаштың алган кижізі жок болзо, крезі жок боі аа жүреін десе, ері аны таштабазын. База ұй кижінің ері крезі жок боі аның-была жүреін десе, ол аны таштабазын. Ұй кижілер! ерлерігерге укүр болугар. Слердін жаражыгар тыжындагы өрөр чачыгарда болбозын, алтыныгарда болбозын, жазанып кіер киймігерде болбозын: кижі ічінде жажынган, ескірбес жараш, жымыжак, унчукпас сагыш деп, жаражыгар ол болзын: Кудайга жараіры ол.

Білерге сөс.

С у р у: Чын Кудай теңерені жерді жайаганнан бері канча жыл болды?

К а р у: Жеті мүнғ ұч жүс тогузон жыл болды.

С у р у: Иисус Христос, бiстi аргалаи деп, тенгере-биле јер пўткен кiiнде канча јылында туулган?

К а р у: Беш мун беш јўс сегiс јылында туулган.

С у р у: Иисус Христос Агару Енеден туулала, канча јаштуунда креске тўшкен?

К а р у: Одус јаштуунда.

С у р у: Иисус Христос јердегi кижилердi чын јанга ўредiп, јоболдуларды јазып, јўзўн јўўрлў кайкал едiп јўргени канча јыл?

К а р у: Ўч јыл жарым.

С у р у: Иисус Христос бiстi аргалаи деп креске кере тартылып, кыйнадып ългѳнi, ўчўнчi кўнўнде тiрiлiп, тенгере чыканы канча јаштуунда болгон?

К а р у: Одус ўч жарым јаштуунда.

С у р у: Иисус Христос јердегi ончо кижилердiн, крестўлердiн, крезi јоктордын, тўрўлердiн, ългѳндѳрдiн јаргызын пўдўрерге, Боинын магы-была, Ангелдары-была ем канча јыл бажында келер?

К а р у: Муны кем-дее бiлбес, јангысла чын Кудайбiс бiлер. Анын учун Иисус Христос Каан Кудайбiска, корукпай, уйалбай уткуп чыгарга, крезi јоктор креске тўшсiн, ар кижi Кудайдын салымы-была јўрзiн.

С у р у: Крезi-јоктор, кiлiнчектў крестўлер, јаргызы пўдўп, кiлiнчегi учун кыйынга тўжеле, канча јыл кыйналар? Ак сагышту крестўлер, ак кылынга-

ны учун Кудайдын каандыгына кіреле, канча жыл кубуксуп жыргап жүрөр?

К а р у: Крезі жоктордын, килінчектү крестүлердин кыйыны түгенбес, актулардын жыргалы түгенбес, мөңкү болор.

С у р у: Жер үстүндегі журтын ең жааны, ончодон куч не журт?

К а р у: Орус журты.

С у р у: Орус журты пүткеелі канча жыл болды?

К а р у: Мун жірмезинчи жыл. (1020-й годъ).

С у р у: Император Улу Кааныбістин ады кем?

К а р у: АЛЕКСАНДРЪ АЛЕКСАНДРОВИЧЪ.

С у р у: Анын Улу Каан Абакаинын ады кем?

К а р у: МАРИЯ ФЕОДОРОВНА.

С у р у: Улу Каанын ордына турар Уулынын ады кем?

К а р у: НИКОЛАЙ АЛЕКСАНДРОВИЧЪ.

С у р у: Улу Кааныбіс не жанду кижі?

К а р у: Иисус Христос жанду кижі. Анын учун Ол крезі жок елдин креске түшкеніне, крестүлердин Христос жангы-была жүреріне сүгүнүп туру. Ишке кичеерин, аракы ічпезин, церквее кичееп жүрерин, бийлерге укур, ар кижее нак, бийанду болорын жардып жат.

ПРИМѢЧАНІЕ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ КОММИССІИ.

Въ 1868 году явился въ свѣтъ „Алтайско-русскій букварь“ и въ соединеніи съ нимъ „молитвы и избранныя мѣста изъ Св. Писанія на Алтайскомъ и Русскомъ нарѣчіяхъ.“ Букварь былъ составленъ Алтайскою Миссією и напечатанъ въ Санктъ-Петербургской Синодальной типографіи. Прекрасная печать—крупная, ясная и чистая, и нѣсколько изящно исполненныхъ священныхъ картинъ возвышали и со вѣднѣй стороны интересъ этого изданія, богатаго по содержанію и выбору статей религіозныхъ и нравственныхъ. Появленіе этого букваря было знаменательно, характеризуя служеніе новаго Начальника Миссіи, Дотолѣ на Алтайскій языкъ переводились и частію печатались такія книги и въ такомъ видѣ, что онѣ могли служить пособіемъ только миссіонерамъ, т. е. русскимъ членамъ Миссіи, и только случайно и какъ-бы ненарокомъ попадали въ руки туземцевъ. Дотолѣ существовала одна миссіонерская школа, въ которой нѣсколько алтайскихъ мальчиковъ воспитывались для приготовленія въ толмачи, а потому имъ болѣе и тщательнѣ преподавался русскій языкъ, нежели христіанское вѣрученіе. Букварь 1868 года показалъ, что оттолѣ христіанское просвѣщеніе предположено распространить въ массѣ туземнаго населенія посредствомъ обученія на родномъ языкѣ. Этотъ успѣхъ Миссіи, значительный и серьезный, безъ сомнѣнія принадлежитъ новому управленію Миссіи. Разумѣется, сначала народъ не могъ сочувствовать ученію, но мало по малу онъ долженъ былъ понять пользу книжнаго образованія, и нынѣ миссіонерскія школы, по желанію самихъ туземцевъ, начинаютъ открываться не только въ миссіонерскихъ станахъ при церквахъ, но и въ отдаленныхъ, заолустныхъ селеніяхъ; наступаетъ время, когда весь народъ заинтересуется христіанскимъ образованіемъ.

Между тѣмъ букварь 1868 года уже весь разошелся до послѣдняго экземпляра. Поэтому Переводческая Коммиссія рѣшила вновь издать букварь при помощи Алтайскихъ воспитанниковъ, обучающихся въ Казанской учительской семинаріи на счетъ Православнаго Миссіонерскаго Общества. Коммиссія, строго говоря, только перепечатаала матеріалъ прежняго букваря съ нѣкоторыми измѣненіями, не относящимся къ тексту или изложенію. Она нѣсколько измѣнила ороографію. Букварь 1868 года держался ороографіи предшествовавшихъ изданій; но въ 1869 году была издана грамматика Алтайскаго языка, въ которой установилась ороографія, болѣе приближенная къ принятой въ наукѣ системѣ изображенія инородческихъ звуковъ. Ороографія грамматики получила мѣсто и въ дальнѣйшихъ изданіяхъ Миссіи, каковы: Священная Исторія, Воскресное всенощное бдѣніе, Поучительныя статьи

и стихотворенія, Житія Святыхъ на Алтайскомъ языкѣ. Безъ сомнѣнія и букварь долженъ послѣдовать уже этой системѣ орфографіи.

Содержаніе букваря въ настоящемъ изданіи совершенно то же, что и въ букварѣ 1868 года и соединенной съ нимъ брошурѣ, только въ пословицахъ прибавлено нѣсколько номеровъ изъ известнаго изданія В. В. Радлова („Образцы народной литературы тюркскихъ племенъ... часть 1-я, поднарѣчія Алтая“). Болѣе замѣтное отличіе въ настоящемъ изданіи то, что въ немъ помѣщенъ матеріалъ исключительно Алтайскій. Это сдѣлано въ видахъ педагогическихъ, т. е. чтобы Алтайскія дѣти сначала имѣли дѣло только съ своимъ роднымъ языкомъ. Разнообразіе и излишество матеріала на первыхъ порахъ не можетъ не затруднять учащихся. Кромѣ того звуковая система Алтайскаго языка такъ рѣзко отличается отъ звуковой системы Русской, что многія русскія буквы примѣнены къ Алтайскому языку только приблизительно. Поэтому, чтобы дать Алтайскимъ ученикамъ ясное и опредѣленное понятіе о значеніи и произношеніи тѣхъ же буквъ, и вообще о звуковой системѣ въ языкахъ Алтайскомъ и Русскомъ, признается необходимымъ, чтобы Алтайцы сначала изучили русскія буквы въ примѣненіи къ своему родному языку; а потомъ, когда они уже основательно усвоятъ Алтайскую грамоту, тогда слѣдуетъ пройти съ ними Русскую азбуку особо, всю подрядъ, настоятельно внушая имъ подлинное русское произношеніе и употребленіе буквъ; а болѣе рѣзкія особенности русскаго произношенія должны быть нарочито разъяснены инородцамъ черезъ приведеніе и разнообразное сочетаніе обильнаго количества примѣровъ, дабы самыя уста алтайцевъ привыкли къ выполненію русскихъ звуковъ. Поэтому русскую и славянскую часть букваря представилось болѣе удобнымъ и полезнымъ отдѣлить въ особую книжку, которая и будетъ составлена и напечатана отдѣльно.

Переводческая Комиссія позволяетъ себѣ надѣяться, что это новое изданіе букваря можетъ содѣйствовать распространенію и развитію грамотности среди инородческаго населенія Алтая. Но вмѣстѣ съ тѣмъ возникаетъ безотложная надобность въ составленіи и изданіи новыхъ вѣроучительныхъ и назидательныхъ, вообще образовательныхъ, книгъ на Алтайскомъ языкѣ, потому что тѣхъ немногихъ Алтайскихъ книжекъ, которыя теперь существуютъ, далеко будетъ недостаточно для удовлетворенія пробуждающейся любознательности Алтайскаго народа.

Да будетъ же сія малая книжица, въ развитіи царствія Божія на Алтаѣ, подобна горчичному зерну, упомянутому въ Евангеліи (Мат. 13. 31 и 32; Марк. 4. 31 и 32; Лук. 13. 19).

Мин. № 942